

ja niiden muodostamista aurinkokunnista luetellen meille valtavia, valovuosissa laskettavia etäisyyksiä maasta näihin tähtiin ja kiintotähdistä toisiin kiintotähtiin eli aurinkoihin. Vihdoin aamuhartauden pitäjä päätyi toteamaan, että välimatka etäisimmästä tunnetusta kiintotähdestä kaukaisimpaan vastakkaisella suunnalla sijaitsevaan tähteen on äärettömän suuri, eikä ääriä maailmankaikkeudella olekaan. Me kuuntelimme näitä käsittämättömän suuria ulottuvuuksia hiljaa, ihmetellen ihmisen pienuutta maailmankaikkeuden osana.

Puheessaan lehtori Jaakkola kuvasi vielä oman aurinkokuntamme kiertotähtien kokoa ja niiden kiertolaisia eli kuita ja muiden aurinkokuntien kokoa suhteessa meidän aurinkokuntaamme sekä tähtien liikkeitä suhteissa toisiinsa. Yhteenvetona puhuja antoi meille havainnollisia esimerkkejä, miten kaikki planeetat ja niiden kuut sekä koko linnunratajärjestelmä toimii, ja miten meidän Telluksestamme ja muista avaruuden osista muodostuu maailmankaikkeus. Samalla hän totesi, miten tarkasti, sekuntien murto-osien tarkkuudella, tämä järjestelmä toimii.

Voiko tällainen olla sattumaa? hän kysyi lopuksi. - Toverieni ilmeistä päättelin heidänkin tulleen vakuuttuneiksi siitä, että sattumaa ei tällaisen järjestelmän syntyminen ja toimiminen voi olla. Ilmeisesti koko kuulijakunta nuorimmasta oppilaasta iäkkäimpään lehtoriin yhtyi puhujan lopputeamukseen: Universumin taustalla täytyy olla jokin KORKEAMPI VOIMA. Se voima, miksi sitä nimitämmekin, on luonut maailmankaikkeuden liikkeineen ja ylläpitää käsittämättömän tarkasti ja johdonmukaisesti koko tätä valtavaa, monimuotoista järjestelmää pysyvine luonnonlakeineen.

Juhlallisella mielellä siirryimme oppitunneillemme maailmankaikkeuden ihmeet mielessämme. Olimme saaneet voimakkaan annoksen ei ainoastaan tietoa vaan myös eettistä kasvatusta. Käsitimme, että ihmisen tietomäärä parhaimmillaankin on mitättömän pieni, josta syystä meidän on syytä pysyä nöyränä Korkeimman edessä ja suhtautua humanisti ja kunnioittavasti kaikkia luotuja kohtaan. Tällaisia mieltä ylentäviä tähtihetkiä jokainen ihminen kaipaa kasvaakseen niiden avulla ihmiseksi sanan eettisesti korkeassa merkityksessä.

2.4 SAKSAN TUNTI

Rehtori Artturi Aukusti Tähtinen opetti Lahden lyseon ylimpien luokkien oppilaille saksaa ja mikäli halukkaita löytyi riittävästi myös ranskaa. Koko kouluakin nimitettiin toisinaan Tähtisen tivoliksi. Nämä kielitunnit monen-

laisine tapahtumiseen ja tunnelmineen jäivät useimpien lyseolaisten mieleen, koska niihin sisältyi aimo annos jännitystä ja huumoria.

Sellainen saksan tunti, jota oli edeltänyt kirjallinen koe, alkoi lähes aina rehtorin juhlallisella avauksella: “Suurmestarit esiin ja taululle!” Sitten seurasivat puusuutarien ja rajasuutarien taitojen näytöt luokan edessä. Monet meistä jännittivät etukäteen kovastikin, mihin kastiin kullakin tunnilla joutuisimme ja millaisin korulausein rehtori meidän toilausiamme “kunnioittaisi”. Jännitystä jatkui tunnin loppuun asti, sillä kotiläksyjen kuulustelua kesti kauan ja vain pieni osa tunnista jäi rehtorille uusien asioiden esittelyyn.

Mitä sitten olivat nuo suurmestarit ja erilaiset suutarit? - Ensiksi ne olivat saksan kokeiden perusteella määrättyneitä, vaihtuvia arvonimiä heikoimmin saksan kokeissa menestyneille pojille. Oppilaita, joiden arvosana Tähtisen asteikon mukaan jäi alle nollan eli meni “pakkasen” puolelle, hän nimitti suurmestareiksi. Heidän velvollisuuksiinsa kuului mennä ensiksi taululle kirjoittamaan saksaksi ne virkkeet, jotka rehtori heille edellisestä kokeesta poimi. Käännöstyön jälkeen seurasi hetken hiljaisuus, kun luokka tarkasteli suurmestareiden aikaansaannoksia. Jännitys tiheni edelleen oppilaiden keskuudessa, hyväksyisikö Tähtinen kaikkien kirjoittajien aikaansaannokset hymähtäen vai olisiko jonkun mentävä vastaanottamaan rehtorin karttakepistä muodolliset “kolme kovaa koputusta” suuremmista virheistä.

Samantapainen rituaali jatkui rajasuutareiden kohdalla. Tämä nimitys annettiin arvosanoista 1 - 4. Ellei suurmestareita ja rajasuutareita riittänyt jokaista kertauslausetta varten, saivat myös “puusuutarit”, viitosen tai kuutosen kokeesta saaneet, kunnian esiintyä koko luokalle. Kun rehtori Tähtinen tahallaan, vaikkakin huumori silmäkulmassaan esitteli heikon arvosanan saaneet oppilaat kaikille läsnäolleille, ei ollut ihme, että meitä vähemmän ahkeria läksyjen lukijoita aina jännitti, miten seuraavalla tunnilla kuvatuista teatteria taas pelattaisiin.

Toinen Tähtiselle tyypillinen opetusmenetelmä oli vieraan kielen sanojen kuulustelu. Vastaaminen ei tapahtunut vapaaehtoisesta viittaamisesta mukaisesti, vaan jonoittain jokaisen oppilaan kohdalle vuorollaan osuen. Yksityisten sanojen lisäksi rehtori kysyi läksyinä olleita idiomeja ja lauseita. Kuulustelu eteni armottomasti alkaen jostakin oppilaasta ja kulki oppilas oppilaalta rehtorin määräämässä järjestyksessä osaamisesta välittämättä. Jokainen joutui vuorollaan vastaamaan kohdalleen sattuneeseen kysymykseen tai kääntämään sanan tai pari, jotka rehtori kirjastaan tai muististaan poimi. Pelkoa ja jännitystä riitti tällaisellekin tunnille, ellei ollut varma osaamisestaan. Jos epäonnistuit, oli rehtorin tavallinen toteamus: “Kolmen markan suutari teki kuuden markan vahingon.”

Luonnollisesti Tähtisen tunteihin sisältyi muunkinlaisia tilanteita. Mielel-

lään hän toisteli tiettyjä esimerkkivirkkeitä, kuten esim. Mucius Scaevolam urotekoa kuvaavaa lausetta: “Ohne eine Miene zu verziehen”. Ilmettäkään muuttamatta Mucius poltti kätensä roomalaisen sotapäällikön edessä saadaakseen armoa maanmiehilleen. Muita Artturin - tätäkin nimeä rehtorista käytettiin - usein toistamia ilmaisuja oli: “Von welchem Baum bist du gefallen?” Tämän huomautuksen rehtori teki, jos oppilas ei osannut vastata oikein johonkin saksankieliseen kysymykseen. Jos taas joku oppilas matki toveriaan liian näkyvästi, kuului rehtorin pikku piikki: “Ein ziemlich guter Papagei”. Ironiaa hän käytti huumorin pilke silmäkulmassa ja huumoria häneltä riitti useimmille tunneille.

Näin puolittain jännittäen, puolittain Tähtisen huumorista nauttien kuuluivat meidän saksan tuntimme. Vasta vuosien jälkeen on moni meistä tullut eritelleeksi hänen tavoitteitaan ja todennut, että rehtorin opetukseen sisältyi muun ohella vastuuntunnon, oikeudenmukaisuuden, ahkeruuden ym. arvojen opetusta vanhan koulumestarin hieman originellilla mutta kieltämättä tehokkaalla tavalla.

2.5. LYSEON LUJA

Lahden lyseon alaluokkalaiset eivät tienneet paljonkaan Lujasta, Luontoseurasta tai muista koulun kerhoista, koska heillä oli täysi työ tutustuessaan opettajien ja oppilastovereitten tapoihin ja elämään oppikoulumiljöössä. Useimmat luokkatoverit olivat uusia, koulun tavat uusia eikä oppilaista oppikoulussa huolehdittu niin yksityiskohtaisesti kuin luokanopettajilla on tapana huolehtia opetuslapsistaan kansakoulussa. Oppikoulussa leikit jäivät vähäisemmiksi isojen koulutoverien läsnäolon vuoksi, mutta lyseolaisten liikuntaharrastus oli kuitenkin voimakasta mm. välitunneilla ja vapaa-aikoina.

Useita lyseolaisia kiinnostivat koulun pihalla olevat kaksi rekkiä. Niissä heiluimme ja riipuimme erilaisia temppeja tehden. Välituntien aikana opimme kiepit ja kipit, joista sitten olikin meille melkoista hyötyä voimistelutunneilla. Esimerkiksi kerran toisella luokalla voimistelun sijaisopettaja lupasi voimistelunumeroksi täyden kympin jokaiselle, joka tekisi vaikeana pidetyn kippi-liikkeen. Muutamat meistä kävivät tekemässä sen välittömästi opettajan ihmetellessä eikä hänen auttanut muuta kuin lunastaa lupauksensa. Tämän seurauksena rekkiharjoittelumme vain yltyi. Vasta kolmannella luokalla meille alettiin puhua urheilukerho Lujasta, jon-

ka toiminnoista sittemmin tuli eräille meistä sangen keskeinen harrastus. Ensimmäisistä liikuntaharjoituksista ja oman luokan kilpailuissa menestymisestä oli vielä pitkä matka Lujan jäseneksi, sillä Lyseon kerhoissa toimivat yleensä yläluokkien oppilaat, vaikka varsinaista ikärajaa ei ollutkaan olemassa. Siihen aikaan Lahdessa olivat talvella hiihto ja mäenlasku suosituimmat urheilulajit ja kesällä taas pesäpallo ja yleisurheilu, jos kohta merkkejä muidenkin lajien tulosta pop-listalle oli jo 1940-luvun lopulla näkyvissä. Muuten Lahden lyseo on saavuttanut oppikoulujen välisissä kilpailuissa enemmän palkintoja kuin mikään maamme muu oppikoulu.

Salpausselän talvikisojen ja muidenkin tekijöiden ansiosta lahtelaisista nuorista moni harrasti ei ainoastaan hiihtoa vaan myös mäenlaskua ainakin pienistä hyppyreistä, jollaisia Salpausselän kaupungissa oli monella kolkalla. Itse asiassa Lujan jäsenten enempää kuin sen kuraattorin, lehtori Yrjö Kaloniemen, ei tarvinnut suuremmin innostaa poikia mainittuihin urheilulajeihin, koska talviurheilu oli Lahdessa muotia ja innostus oli pojilla ikäänkuin veressä. Luja ainoastaan kokosi nimensä suojaan Lyseon parhaat urheilijat ja järjesti säännöllisin välein kilpailuja ja muitakin tilaisuuksia, esimerkiksi illanviettoja.

En malta olla kertomatta eräästä Lujan iltamasta, jossa minulla oli ilo toimia kuuluttajana. Ohjelman suorittajista enimmät olivat Lyseon oppilaita, vaikka vain harvat Lujan jäseniä. Ilmaista ohjelma-apua tuli naapurikouluistakin, sillä Lyseon hipat olivat Lahden oppikoululaisten merkkitapauksia. Tällaisissa illanvietoissa taiteellisesti lahjakkaat oppilaat ja muut ohjelman suorittajat saivat tilaisuuden totuttautua esiintymään yleisölle. Mainituissa iltamissa kuulutukseni menivät muuten konseptien mukaan, mutta Glen Millerin kuutamoserenadi vaihtui kuutamasonaatiksi, kun kuuluttelin orkesterimme kappaleita. Onnekseni yleisö luuli, että olin tahallani vitsaillut ja meillä kaikilla oli niin mukavaa.

Jos lukija on kiinnostunut, mihin juhlaillasta saadut varat käytettiin, voin todeta, että enimmän osan niistä veivät kilpailumatkat. Vaikka kenellekään ei annettu ruoka- eikä päivärahoja, maksettiin Lujan varoista matkat ja yöpyminen sekä joskus yhteisateriat. Nämä kaikki kustannukset olivat

vähäisiä, sillä sota-aikana oli totuttu vaatimattomaan elämään. Parhaina vuosinaan Luja saattoi ostaa edustushihtäjilleen suksirasvoja, kenties urheiluvälineitäkin ja luonnollisesti konttoritarvikkeita, joita seuran sihteeri työssään tarvitsi. Lujan järjestämiin kilpailuihin kerättiin palkinnot lahjoituksina, jotka olivat vaatimattomia, monet pelkästään kunniakirjoja. Toimitsijat olivat vapaaehtoisia, palkattomia avustajia ja koulun urheiluvälineitä saatiin maksutta käyttä. Näin tultiin toimeen vähin rahavaroin.

Lahden lyseon Lujan johtokunta talvella 1946. Edessä keskellä kerhon kuraattori, lehtori Yrjö Kaloniemi, edessä oikealla sihteerinä toiminut kirjoittaja.

Koulun kerhoilla oli yleensä johtokunta, johon kuuluivat puheenjohtaja, sihteeri, varainhoitaja ym. virkailijoita. Niin oli myös Lahden lyseon Lujalla. Kaikki tehtävät olivat samalla "kunniatehtäviä". Seuran kokouksissa ja luottamustoimissa opittiin kokoustekniikkaa, talousarvion laatimista ja sen mukaan toimimista. Lujan johtokunnan jäsenet joutuivat itse kantamaan vastuun seuransa toiminnasta. Siitä oli monta etua: opittiin aktiivisiksi, suunnitelmallisiksi, vastuuntuntoisiksi, taloudellisiksi ja perehdyttiin syvällisesti kerhon toimialaan. Vastaavaa oppimista tapahtui koulun muissa yhdistyksissä. Ne kaikki edustivat jotain hyödyllistä harrastusaluetta, jota aikuisetkin arvostivat ja lisäsivät näin ollen jäsentensä tervettä omanarvontuntoakin.

Lujan johtokunnassa on toiminut eri aikoina monen liikunnan alan edustajia, joista puolestaan on tullut lujia edustajia erilaisille elämäntiloille. Poimin tähän pakinaan muutamia oman aikani lujalaisia: Louhimon voimistelijapojista tuli, Reijosta arkkitehti ja Ilmosta lasten kirurgi, voimistelija Pauli Puotilasta sisustusarkkitehti, yleisurheilijoiden Eero Tuomises-ta tuomari, Kalle Achtesta psykiatri, Tapio Koskimaasta koulunjohtaja, Lehdon Taistosta ja Tapiosta kansakoulunopettajia. Talviurheilijoista tuli monta rakennusmestaria ja urakoitsijaa, kuten Viljamaan veljekset, Heikkisen Ape ja Heinon Pentti. Aina kun lujalaiset tapaavat toisiaan, voitte arvata, mihin asioihin tarinamme kääntyvät. Luja lujitti toveruutta ja antoi itsevarmuutta myöhemmissäkin elämän taistoissa. Lujan tapaisia kerhoja olisi pyrittävä perustamaan jokaiseen peruskouluun, lukioon ja muihinkin oppilaitoksiin. Niiden toiminta-alue olisi määriteltävä ajan hengen ja kunkin koulun luonteen mukaisesti niin, että ne pystyisivät toimimaan oppilaiden hoitamina. Koulujen ja kuntien tulisi tukea kerhoja sopivin tavoin. Näin kasvatettaisiin nuoria harrastamaan hyödyllisiä asioita, kehitettäisiin konkreettisesti nuorten ja muiden tahojen välistä yhteistoimintaa ja opetettaisiin heille